

ეკონომიკის განვითარების მაჩვენებელთა სისტემა და მისი სრულყოფის გზები

ნაზი ჭიკაიძე
სტუ-ს პროფესორი

ბეკარ კილასონია
სტუ-ს დოქტორანტი

THE SYSTEM OF ECONOMIC DEVELOPMENT INDICATORS AND ITS WAYS OF PERFECTION

*Nazi Chikaidze
Professor of GTU
Bekar Kilasonia
Georgian Technical
University, PHD*

SUMMARY

The development of a system of economic development indicators and its perfection has long been a subject of discussion of the great thinkers of mankind. Macroeconomic analysis was necessary and necessary, Methodologies for assessing economic progress have been enhanced, it is possible to evaluate in the economy and carry out relevant radical measures. In economic sciences and practice, a circle of indicators are used to create a complete, multidimensional picture about the country.

The national reporting system allows us to capture the country's economic pulse. Gross national product is an accurate and very useful indicator of the functioning of the national economy, its data in practice is used not only to evaluate the overall data production but also to determine the level of well-being of the country's population. The exhausting of capital implies not only the impairment of physical capital but also the elimination of natural resources, along with the worsening of natural environment.

Economists have been thinking in years, the main element of the country's wealth is the physical capital. The abundance of human capital in national wealth is especially noticeable in high income countries. Methodology of the economic development parameters of the country gradually develop and continue to improve and perfection. Globalization and technological privilege is essential for modernization of economy, which requires more comprehensive and adequate quantitative methods.

Key words: "National reporting system", "Gross National Product" (MEP), "Gross Domestic Product" (GDP), Net "National Product" (AD), "National Income" (EH).

შესავალი

ეკონომიკის განვითარების მაჩვენებელთა სისტემის შექმნა, მისი სრულყოფა დიდი ხნის წინ იყო კაცობრიობის დიდ მოაზროვნეთა მსჯელობის საგანი. პირველი, რომელმაც ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სინთეზური გამოსახვისათვის გამოიყენა მუშაობის წლიური შედეგის - წლიური ერთობლივი პროდუქტის სიდიდე, ეს გახლდათ XVIII -ში მოღვაწე ფრანგი ფიზიოკრატი ფ. კენი. ეკონომიკური მეცნიერების სხვადასხვა მოღვაწენი ცდილობდნენ შეექმნათ ერთიანი სისტემა, რომელიც ორიენტირებული იქნებოდა ზედმიწევნით გადმოცემა იმ ეკონომიკური სიტუაცია, რომელიც რეალურად არსებობდა. ნელ-ნელა აუცილებელი და საჭირო გახდა მაკროეკონომიკური ანალიზი, გაღრმავდა ეკონომიკური პროგრესის შეფასების მეთოდოლოგიები, რომელთა წყალობით უფრო შესაძლებელი გახდა ეკონომიკაში არსებული სიტუაციის შეფასება, მისი გაზომვა და შესაბამისი რადიკალური ღონისძიებების გატარება.

ძირითადი ნაწილი

ეკონომიკურ მეცნიერებასა და პრაქტიკაში გამოიყენება მაჩვენებელთა წრე (სისტემა), რომლის საშუალებითაც ცდილობენ შექმნან სრული, მრავალგანზომილებიანი სურათი ქვეყნის შესახებ. ამავე დროს ეკონომისტებისა და სოციოლოგების კვლევაში ბოლო ხანებში საზოგადოების, ცალკეული ქვეყნების განვითარების შეფასება-დახასიათებისადმი მრავალი მიდგომა ჩამოყალიბდა, შემუშავდა სხვადასხვა მეთოდები, მაჩვენებლები, რის შედეგადაც მაკროეკონომიკური ანალიზის ახალ მეთოდოლოგიას ჩაეყარა საფუძველი, რომლის ძირითადი ინსტრუმენტი გახდა ეროვნული ანგარიშგებათა სისტემა. ეროვნულ ანგარიშგებათა სისტემა კი თავის თავში აერთიანებს ძირითად მაკროეკონომიკური მაჩვენებლებს: მთლიან ეროვნული პროდუქტს (მეპ), მთლიან შიდა პროდუქტს (მშპ), წმინდა ეროვნული პროდუქტი (ნეპ), ეროვნულ შემოსავალს (ეშ), და სხვა).

ეროვნულ ანგარიშგებათა სისტემა საშუალებას გვაძლევს ხელში გვეჭიროს ქვეყნის ეკონომიკური პულსი. მისი მეშვეობით ყოველ წამს შეგვიძლია დავინახოთ თუ რა ხდება ეკონომიკაში, რა რყევებს განიცდის ის, სტაბილურია თუ არა არსებული გარემო და სხვა. ამავე დროს ამ სისტემაში შემავალი სხვადასხვა მაჩვენებლის საშუალებით შეიძლება

გავზომოთ წარმოების მოცულობა დროის კონკრეტულმომენტში და გამოვავლინოთ ეკონომიკური ფუნქციონირების უშუალოდ განმსაზღვრელი ფაქტორები. შემდგომ, განსაღვრულ მონაკვეთში ეროვნულ შემოსავლის დონეთა შედარებით შესაძლებელია ავაგოთ მრუდი, რომელიც დაახასიათებს ეკონომიკის ფუნქციონირების შედეგებს ხანგძლივ პერსპექტივაში. მისი აღმავლობა ან დაქვეითება აისახება ეროვნული შემოსავლის მაჩვენებლებში. მთლიანობაში, რომ შევაჯამოთ ეროვნულ შემოსავლის ანგარიშები საშუალებას იძლევა შევადგინოთ საზოგადოების ეკონომიკური ფუნქციონირების ამსახველი ცხრილები და გონივრულად განვსაზღვროთ პოლიტიკა, რომელიც ხელს შეუწყობს ეკონომიკის გაუმჯობესებას.

მთლიანი ეროვნული პროდუქტი ეროვნული ეკონომიკის ფუნქციონირების ერთობ ზუსტი და ძალზე სასარგებლო მაჩვენებელია, მისი მონაცემები პრაქტიკაში გამოიყენება არა მარტო წარმოების მთლიანი მონაცემების შესაფასებლად, არამედ მოცემული ქვეყნის მოსახლეობის კეთილდღეობის დონის დასადგენად. მიუხედავად ამისა, რეალურ მეპ-სა და საზოგადოებრივ კეთილდღეობას შორის, არსებობს მტკიცე დადებითი კორელაცია. მისი არსებობა მდგომარეობს შემდეგში, რომ რაც უფრო მაღალია წარმოების დონე, მით უფრო ახლოსა საზოგადოება „კარგ ცხოვრებასთან“.

არსებობს არასასურველი „თანმდევი მთლიანი ეროვნული პროდუქტი“, რომელიც თან ახლავს მეპ-ის წარმოებას და მის ზრდას, ესაა ჰაერისა და წყლის დაჭუჭყიანება, ავტომანქანების სანაგვეები, ხმაური და ასევე გარემოს გაჭუჭყიანების სხვა ფორმები. გარემომცველი ბუნების დეგრადაციისა და განსაკუთრებით ბუნებრივი რესურსების ამოწურვის პრობლემა არახელსაყრელ ზეგავლენას ახდენს ეკონომიკურ კეთილდღეობაზე და მთლიან ასახვას ვერ პოვებს ეროვნულ ანგარიშებში.

თანამდროვე პირობებში კაპიტალის ამოწურვა გულისხმობს არა მარტო ფიზიკური კაპიტალის გაუფასურებას, არამედ ბუნებრივი რესურსების გამოლევადაც, გარემო ბუნებრივი პირობების გაუარესებასთან ერთად. ეროვნული ანგარიშების შემოსავლების შედგენისას ეს ეკოლოგიური დანახარჯები შესაძლებელია გამოვქვითოდ (გამოვაკლოთ), რის შედეგადაც მიიღება ზარალის ახალი მაჩვენებელი, რომელიც შესწორებულია ეკოლოგიური ფაქტორების გათვალისწინებით.

მეპ-ის აღრიცხვის ნაკლოვანებების კვლევისას ეკონომისტები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ არსებობს ეკონომიკის საკმაოდ დიდი, მზარდი იატაკქვეშა, ანუ ჩრდილოვანი სექტორი, რომელსაც ყოველდღიურად ებრძვიან, თუმცა ამ სექტორის სრული კონტროლი ჯერ-ჯერობით ვერ ხერხდება. ამ სექტორში ზოგიერთი წარმომადგენელი ჩართულია არალეგალურ საქმიანობაში, ისეთში, როგორიცაა აზარტული თამაშები, თაღლითობა, პროსტიტუ-

ცია, ნარკოტიკებით ვაჭრობა და ა.შ. გასაგები მიზეზებით ადამიანები, რომლებიც შემოსავალს იღებენ მზგავსი არალეგალური საქმიანობიდან, ცდილობენ დაფარონ თავიანთი შემოსავლები. იატაკქვეშა ორგანიზაციათა წარმომადგენელთა უმრავლესობა დასაქმებულია ლეგალური საქმიანობით, მაგრამ ისინი მაღავენ მიღებული შემოსავლების ნაწილს. ზარალი, რომელსაც სხვადასხვა ქვეყნების ეკონომიკა განიცდის არალეგალური სექტორის განვითარების შედეგად ძალზე დიდია. მაგალითად: მსოფლიოს 158 ქვეყანაში ჩრდილოვანი ეკონომიკის წილი 31.9%-ია. საქართველო კი იმ ქვეყნების ჩამონათვალშია, სადაც ჩრდილოვანი ეკონომიკის წილი მშპ-სთან მიმართებით ყველაზე მაღალია, - საერთაშორისო სავალუტო ფონდის კვლევის მიხედვით, საქართველოში ჩრდილოვანი ეკონომიკის წილი მშპ-სთან 64.9%-ია. ამ მაჩვენებლით საქართველოდგას ზიმბაბუესა (60.6%) და ბოლივიას (62.3%) გვერდით. მსოფლიოში ყველაზე მცირე ზომის ჩრდილოვანი ეკონომიკა შვეიცარიას (7.2%), ამერიკის შეერთებულ შტატებსა (8.3%) და ავსტრიას (8.9%) აქვს. სავალუტო ფონდის კვლევა 2015 წელს საქართველოში ჩრდილოვანი ეკონომიკის წილი 53.07%-მდე შემცირდა. OECD-ის ქვეყნებს შორის ჩრდილოვანი ეკონომიკის წილი საშუალოდ 20%-ზე დაბალია. ჯამში მსოფლიოში 1991 წლიდან 2015 წლამდე ჩრდილოვანი ეკონომიკის წილი 5%-ზე მეტად შემცირდა. კვლევის მიხედვით, დაბალშემოსავლიან ქვეყნებში ჩრდილოვანი ეკონომიკის წილი უფრო მაღალია, ვიდრე განვითარებულ ქვეყნებში. საქართველოს მეზობელ აზერბაიჯანში ჩრდილოვანი ეკონომიკის წილი 52.19%-ია, სომხეთში 42.59%, თურქეთში 31.38%, ხოლო რუსეთში კი 39.73%.¹

თუ ვივარაუდებთ იმას, რომ „იატაკქვეშა ორგანიზაცია“ ლეგალურზე სწრაფად იზრდება მაშინ ეროვნული შემოსავლის ანგარიშები მზარდ მაშტაბებში ვერ შეაფასებენ ეკონომიკის მდგომარეობას განსაზღვრული დროის მანძილზე. ასევე მართებულია ის დაშვება, რომ არალეგალურ ან ლეგალურ საქმიანობაში სადაც შემოსავლების ნაწილი დაბეგვრისაგან იმალება, უმუშევრობის ოფიციალური სტატისტიკა ხელოვნურად იზრდება. აქედან გამომდინარე ხელოვნურად შემცირებულ მეპ-სა და გადიდებულ უმუშევრობას შეუძლია აიძულოს პოლიტიკოსები მიიღონ ეკონომიკის სტიმულირების ღონისძიებები, მაგრამ ამ სტიმულმა შესაძლოა უფრო არასასურველი ინფლაცია გამოიწვიოს, ვიდრე პროდუქტის რეალური გამოშვებისა და დასაქმების გადიდება.

ეკონომიკის განვითარების დონის შედარებით ფართოდ გავრცელებულ მაჩვენებელს წარმოადგენს მთლიანი შიდა პროდუქტი, და მთლიანი შიდა პროდუქტი ერთ სულ მოსახლეზე იმ ქვეყნებში, სადაც მშპ ერთ სულ მოსახლეზე მაღალია, ასევე მაღალია ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური კეთილ-

1 www.imf.org. international monetary fund საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, გადამოწმებულია 05.09.2018

დღეობავიდრე იქ სადაც ეს მაჩვენებელი დაბალია.

Global Finance-მაგამოაქვეყნა სტატისტიკური შედეგი ქვეყნების სიმდიდრე ერთ სულ მოსახლეზე, მთლიანი შიდა პროდუქტის (ნომინალი) მიხედვით. მსოფლიოში ყველაზე მდიდარი ქვეყნების სია შემდეგია: პირველ ადგილზე აღმოჩნდა კატარი (მშპ \$129 512), შემდეგ მას მოჰყვება ლუქსემბურგი (მშპ-ს \$100 991), მაკაო (მშპ \$87 845), სინგაპური (მშპ \$86 854) ბრუნეი (მშპ \$77 662), ქუვეითი (მშპ \$70 587), ირლანდია (მშპ \$69 374), ნორვეგია (მშპ \$69 031), არაბთა გაერთიანებული საემიროები (მშპ \$67 947), სან-მარინო (მშპ \$64 465). ყველაზე ღარიბ ქვეყნებად ბურუნდი, კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკა და ცენტრალური აფრიკული რესპუბლიკა დასახელდა. საქართველო აღნიშნულ რეიტინგში 189 ქვეყნიდან, 108-ე ადგილზეა - მშპ \$10,231.4 შემოსავლით. რაც შეეხება ჩვენს მეზობლებს, რეიტინგში აზერბაიჯანი 71-ე ადგილს იკავებს, თურქეთი 63-ს, რუსეთი 52-ს, ხოლო სომხეთი კი 114-ე ადგილზეა.² მშპ-ს დონე მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით შესაძლებელია არ გამოდგეს კეთილდღეობის ზუსტ მაჩვენებლად იმ მიზეზის გამო, რომ აღნიშნული მაჩვენებელი ვერ ასახავს მოცემულ ქვეყანაში შემოსავლების უთანაბრო განაწილების ხარისხს. თუკი რომელიმე ქვეყანაში მეპიგანაწილებულია ძალზე უთანაბროდ მოსახლეობის მეტად მდიდარსა და მეტად ღარიბ ქვეყნებს შორის სოციალური მდგომარეობა საკმაოდ დაძაბულია.

ეკონომიკის განვითარების შეფასების შედარებით გავრცელებული მაჩვენებელია ეროვნული სიმდიდრის მოცულობა, რომელიც წარმოადგენს საზოგადოების განვითარების მთელი ისტორიის მანძილზე თაობების შრომით შექმნილი და დაგროვილი მატერიალური დოვლათისა და კვლავწარმოებაში ჩართული ბუნებრივი რესურსების ერთობლიობას, რომელსაც მოცემული პერიოდისათვის ფლობს საზოგადოება. იგი საზოგადოების განვითარების საფუძველია და მაკროეკონომიკური მაჩვენებელია. რაც უფრო დიდია ეროვნული სიმდიდრის მოცულობა და ეფექტიანია მისი სტრუქტურა, მით უფრო მაღალია ქვეყანაში წარმოებულ სხვა მაკროეკონომიკურ მაჩვენებელთა მოცულობა და პირიქით, რაც უფრო მაღალია ამ უკანასკნელთა ზრდის ტემპი და მატების აბსოლუტური სიდიდე, მით უფრო იზრდება მოცემული ქვეყნის ეროვნული სიმდიდრე.

ეკონომისტები წლების განავლობაში ვარაუდობდნენ, რომ ქვეყნის სიმდიდრის მთავარ ელემენტად გვევლინება ფიზიკური კაპიტალი. ეროვნული სიმდიდრის მოცულობაში ადამიანური კაპიტალის სიჭარბე განსაკუთრებით საგრძნობია მაღალი შემოსავლის მქონე ქვეყნებში. ეკონომიკურად სუსტად განვითარებულ ქვეყნებში, განსაკუთრებით აფრიკის ქვეყნებში, სადაც ადამიანური რესურსები სუსტადაა განვითარებული, სიმდიდრის ნახე-

ვარზე მეტს, ძველებურად ბუნებრივი რესურსები შეადგენს.

დღეს-დღეობით ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების პარამეტრების მეთოდოლოგია თანდათან ვითარდება და კვლავაც მოითხოვს დახვეწას და სრულყოფას. გლობალიზაციის და ტექნოლოგიური პროგრესის პირობებში ეკონომიკის მოდერნიზაცია აუცილებელია, რომელიც მოითხოვს უფრო სრულყოფილი და ადექვატური რაოდენობითი მე-

დასკვნა

საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკა სამ უმთავრეს პრინციპს ემყარება. პირველი პრინციპი ეკონომიკის რეალური (წარმოების) სექტორის განვითარებაზე ორიენტირებული სწრაფი და ეფექტიანი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფაა, რაც განაპირობებს ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური პრობლემის გადაჭრას, სამუშაო ადგილების შექმნასა და სიღარიბის დაძლევას.

მეორე პრინციპია ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება, რაც გულისხმობს მოსახლეობის საყოველთაო ჩართულობას ეკონომიკური განვითარების პროცესში (დიასპორის, მიგრანტების, ეთნიკური უმცირესობების და სხვა ჯგუფების ჩათვლით), ეკონომიკური ზრდის შედეგად საზოგადოების თითოეული წევრის კეთილდღეობას, მათ სოციალურ თანასწორობასა და მოსახლეობის ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას.

მესამე ძირითად პრინციპს ეკონომიკური განვითარების პროცესში ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენება, ეკოლოგიური უსაფრთხოებისა და მდგრადობის უზრუნველყოფა და ბუნებრივი კატაკლიზმების რისკების თავიდან აცილება წარმოადგენს. საქართველოს მთავრობა აღიარებს დემოკრატიული განვითარების, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა პატივისცემის, კანონის უზენაესობისა და ეფექტიანი მმართველობის პრინციპებს, რომელთაც ეფუძნება მისი პოლიტიკა. საბოლოოდ ადამიანთა საქმიანობის, ქვეყნის მეცნიერულ-ტექნიკური, ინტელექტუალური, ეკონომიკური, კულტურული განვითარების მთელი შედეგები თავს იყრის ადამიანთა ცხოვრების შინაარსის სიმდიდრეში, სრულყოფაში, ადამიანური ფასეულობების მარაგში, ანუ მოკლედ, რომ ვთქვათ, სოციალურ სიკეთეში, პროგრესში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მოსიაშვილი ვ., ეკონომიკა: დინამიკა, ზრდა, განვითარება, გამომცემლობა „დანი“, თბილისი 2008.
2. მსოფლიო ბანკის მონაცემები data.worldbank.org 104.
3. www.heritage.org/index/visualize 105
4. www.geostat.ge
5. www.economy.ge

2 www.gfmag.com Global Finance. გლობალური ფინანსები. გადამოწმებულია 01.09.2018